

az EBSCO Online szolgáltatásra, egy szolgáltatás keretében egyetlen keresőgép segítségével éri el a szolgáltatás összes elektronikus folyóiratát, ahelyett, hogy minden egyes folyóiratot külön-külön előfizetne a kiadónál. A felhasználó tehát egy olyan ügynökséggel kerül kapcsolatba, amely nyomtatott és elektronikus rendeléseit is kezeli. Ez a fejlesztés jól reprezentálja az EBSCO koncepcióját a folyóirat-előfizetési szolgáltatás piacán.

Az EBSCO Online szolgáltatás együttesen kínálja az online folyóiratok szerzeményezésének és elérésének lehetőségét, miközben a folyóiratokkal kapcsolatos intézményi adminisztrációs feladatok megoldására is kínál lehetőséget. A szolgáltatás egyszerűen megrendelhető bármelyik regionális EBSCO-irodában. A potenciális előfizetők kérhetik a rendszer előzetes kipróbálását, mint ahogy számos intézmény már tesztelte is, és a teszt eredményei biztatóak voltak. Az EBSCO Subscription Services már régóta közvetítő szerepet játszik a könyvtárak és a kiadók között a hagyományos nyomtatott kiadványok esetében, és most ugyanezt a szerepet vállalta fel az elektronikus publikációk területén is. Ha egy kiadó egy folyóirat elektronikus változatát jelenti meg, a felhasználók azt is megrendelhetik, és elérhetik az EBSCO Online-on keresztül.

A kiadók egy csoportja már szerződést kötött az EBSCO-val. Egy folyóirat online elérésének ma már csak a kiadói szándék szab határt, hogy kíván-e együttműködni egy bizonyos ügynökséggel. A szerződés megkötése után a kiadó anyagait beviszik a rendszerbe. Egyes dokumentumok az EBSCO-nál, míg mások az EBSCO-n keresztül a kiadó szerverén érhető el. A szolgáltatás belső és távfelhasználással is használható többszörös hozzáférés-védelemmel: csak IP címmel, felhasználói név vagy jelszó használatával, és mindkettő kom-

binációjával. A rendszer kifejlesztésénél figyelembe vették az EBSCO lehetőségeit és a kiadók elvárásait, úgy, hogy a felhasználói közösség számára minőségi szolgáltatást biztosítsanak. A keresőgép a Microsoft Index Server 2.0 platformra épül. A keresőgép interfésze az egyetlen, amelyet az EBSCO készített.

A folyóiratok árait a kiadók állapítják meg, és az árkialakítási modell hasonlít a nyomtatott folyóiratokéhoz. Kezdetben nem lesz platformdíj, de a későbbiek során igen, és az piacfüggő lesz.

A felhasználók látni fogják, hogy ez egy olyan mindenre kiterjedő online folyóirat-szolgáltatás, amely megoldást nyújt a szerzeményezéstől a hozzáférésig, miközben az EBSCO tovább folytatja sikeres előfizetési szolgáltatását.

Az *EBSCOhost* olyan szolgáltatás, amely az adatbázisokhoz hozzáférést biztosít. Az EBSCOhost és az EBSCO Online házasságából egy olyan komplex szolgáltatás születhet, amely az adatbázisban történő kereséstől az online hozzáférésig, az online folyóirat-előfizetéstől annak adminisztrációjáig mindent megold.

Az EBSCO a kombinált szolgáltatással kettős célt kíván megvalósítani. Először is hozzáférést kíván biztosítani a világ jelentős folyóirat-adatbázisaihoz és online, illetve nyomtatott folyóirataihoz, másodsor pedig minőségi előfizetési szolgáltatást szándékoznak folytatni. Mindkét cél megvalósításához szívesen fogadják a könyvtáros szakma és a felhasználók javaslatait (<http://www.ebsco.com>).

/MILLER, K.: EBSCO subscriptions to online realm. = *Information World Review*, 1998. december, p. 41-42./

(Klein Ágnes)

A műszaki információ forrásainak típusai

A szokásos meghatározás szerint a technika a természettudományokat alkalmazó szaktudomány, amelynek célja a természeti erőforrások hasznosítása az emberiség javára. Az épületek, amelyekben élünk, a gépkocsik, a vonatok, a hajók, a repülőgépek, amelyeken utazunk, az üzemanyagok, amelyek a járműveket hajtják, az utak, a vasúti pályák, amelyeken közlekedünk, az iparban gyártott közszükségleti cikkek, a felhasznált anyagok, az elfogyasztott energia; mindez és számtalan egyéb dolog nagyrészt a technikának köszönhető javaink. Nem meglepő tehát, hogy a technikai (műszaki) információ forrásai változatosak, sokrétűek és nagyszámúak. Az alábbiakban áttekintjük a műszaki információforrások, dokumentumok típusait.

Monográfiák

A műszaki információ egyik érdekes jellegzetessége, összehasonlítva más diszciplínákkal, hogy a publikációs paletta sok darabból áll össze. Hasonlóan sokrétűek a visszakeresés eszközei. Ez a sokszínűség nem annyira szembevetendő a monográfiák esetében, mint más szakirodalmi dokumentumtípusnál. Számos profitorientált kiadó és szakmai egyesület publikál műszaki témájú monográfiákat, viszont kevés specializálódott közülük műszaki tárgyú kiadásra. Nagy műszaki választékú kiadók: **McGraw-Hill**, **Springer-Verlag**, **John Wiley**, **Elsevier Science**, **Macmillan**, **Kluwer** és mások. Műszaki specialista kiadók például: **Woodhead** és **OPL**. Tudományos-műszaki egyesületek:

Institution of Electrical Engineers (IEE), Institute of Electrical and Electronics Engineers (IEEE) stb.

Nyilvánvaló, hogy a szakmai társulatok nemcsak a publikálásban játszanak kiemelkedő szerepet, hanem az információ visszakeresésében is. Az IEE könyvtári katalógusa online is kereshető a Weben, az **Institution of Civil Engineers (ICE)** könyvtári katalógusa belépéskor kapható meg.

Tudományos folyóiratok

A folyóiratokat publikáló kereskedelmi kiadók száma ugyan kisebb, de így is elég nagy a választék. A referáló és indexelő szolgáltatások által feldolgozott tudományos folyóiratok száma nagy, viszont olvasottságuk a technika területein dolgozó mérnökök részéről mérsékelt. Ilyenek pl. a *Chemical Engineering Science*, a *Journal of Engineering Design*. Meglepően kevés férhető hozzá teljes szövegű elektronikus publikációként, akár előfizetett szolgáltatásként, akár ingyen. Növekszik viszont az e-mailes figyelemfelkeltő és a webalapú referátumszolgáltatás az ilyen folyóiratokból, pl. a **Chapman & Hall** kiadó mindkettőt szolgáltatja folyóirataiból. Az **Elsevier Science** publikálás előtt tartalomjegyzéket közöl e-mailen, a **Journals-Online Electronic Journals Service** referátumokat tartalmazó, online kereshető adatbázist tesz ingyenesen hozzáférhetővé. A teljes szövegű elektronikus folyóiratok példái a *Chemical Engineering Communications* és a *Ferroelectrics*.

A szakmai egyesületek sok tudományos folyóiratot adnak ki, e folyóiratok többségét a referáló-indexelő szolgáltatások tárják fel. Sok társulat saját folyóiratait publikálja (*IEE Proceedings*), másokat azonban kereskedelmi kiadókkal publikáltatnak (*Proceedings of the Institution of Civil Engineers*). Bizonyos szakmai társulatok tudományos folyóirataikat csak tagjaik számára vagy előfizetés ellenében teszik hozzáférhetővé a Weben (pl. a **Royal Society of Chemistry**), de esetenként ingyen is (**MRS Internet Journal of Nitride Semiconductor Research**); vannak olyanok is, amelyek tartalomjegyzékeket közölnek Webjükön (**American Concrete Institute**).

A független tudományos folyóiratok általában egyetemi kiadványok; ilyen pl. a *Corrosion Science and Engineering*, *Technology Interface*, *Optical Diagnostics in Engineering*. Bár az Interneten olcsón lehet publikálni, nagyon kevés elektronikus tudományos folyóirat készül nem kereskedelmi alapokon.

Szakmai, ágazati folyóiratok (trade journals)

A technika gyakorlati, alkalmazási természete miatt a szakmai irodalmat fontos információforrásként tartják számon. Három kissé eltérő kategóriájukat különböztetjük meg:

- Szakmai társulatok által publikált kiadványok. Ezeket többnyire a tagsági díjban szereplő előfizetesként terjesztik. Általában szerepelnek a fő referáló és indexelő folyóiratok forrásjegyzékében. Tipikus példák: *Professional Engineering*, *The Chemical Engineer*, *Chemistry & Industry*.
- A kereskedelmi kiadóvállalatoknál előállított szakmai folyóiratokat (pl. a **Reed Business Information**, a **PennWell Publishing Company** kiadványai) a referáló és indexelő szolgáltatások csak részben dolgozzák fel. Jó példája az ilyen folyóiratoknak az *Engineering*, az *ECN: European Chemical News*, a *Building*. Egyesek, pl. a *Plant Engineering* ingyen férhető hozzá a Weben. Egyre többet publikálnak elektronikus folyóiratként, pl. a *Hydrocarbon Online*-t.
- A korlátozott számban kiadott szakmai folyóiratokat meghatározott körök, személyek ingyenesen kapják, de kereskedelmi forgalomban is megkaphatják az ágazaton kívüli olvasók. Ezekben több a hirdetés, mint az előző két típusban, ami tartalmukon is meglátszik. A referáló és indexelő szolgáltatásokban alig vannak jelen. Ezek egy példája az *European Design Engineer*.

Cégkiadványok

Cégek, kutatóintézetek és más szervezetek házi folyóiratairól van szó. Jól ismert folyóirat pl. az *IBM Journal of Research and Development*, amelyet minden valamirevaló referáló-indexelő kiadvány feldolgoz. Tipikus házimagazin a *Wimpey News*, a *Rolls-Royce Magazine*, a *BRE News of Construction Research* és mások.

Adatbázisok és referáló szolgáltatások

Számos bibliográfiai adatbázist ismerünk a technika témaköreiben, amelyek több online szolgáltatóközpontnál érhetők el, és/vagy CD-ROM verzióban is kaphatók. A legnépszerűbb adatbázisok példái: *Ei Compendex*, *Inspec* és *Energy Science and Technology*, amelyeket rendre egy profitorientált szervezet, az **Engineering Information Inc.**; egy tudományos társulat, az **IEE**; és egy minisztérium, a **US Department of Energy** állít elő. (A sorból nagyon hiányolom a *Chemical Abstracts*-t, a műszaki és tudományos adatbázisok és referálólapok listavezetőjét, amely érthetetlen módon a későbbiekben sem szerepel. – A ref.)

Az *Ei Compendex* a technika legátfogóbb adatbázisa, amelyben több mint 3 millió rekord* kereshető online; ez 2600 folyóirat, K+F jelentés, konferenciaközlemény feldolgozásának eredménye. Az *INSPEC* három referálólap-sorozat online adatbázis-változata, 3,5 millió rekorddal**. A többi, a

* Tévedés. 1998 márciusában közel 4,2 millió online rekordot tartalmazott. – A ref.

** Tévedés. 1998 márciusában több mint 5,8 millió online rekordot tartalmazott. – A ref.

technikában multidiszciplinárisnak tekinthető bibliográfiai adatbázis tartalma a fentiekkel és egy mással kisebb-nagyobb átfedést mutat.

Az ágazatra orientált műszaki adatbázisok nagy száma szükségessé teszi a több adatbázisos online keresést. Például építőipari témák keresésére ajánlatos a *BRIX*, az *IBSEDEX*, a *Construction and Building Abstracts*, az *International Civil Engineering Abstracts*, az *International Building Science & Structural Abstracts*, az *ICONDA*, a *CEDB* és az *Avery Index to Architectural Periodicals* adatbázisok használata.

Néhány műszaki adatbázisnak van saját Webje (*Rapra*), mások ingyenesen is kereshetők a Weben.

Internet-források

Az Interneten hozzáférhető információs források felkutatásának célszerű módja egy kapuzó (gateway) vagy útmutató (directory) használata. Az előbbieket csoportjába tartozó *EEVL* bőséges műszaki forrásokhoz vezet el: elektronikus folyóiratokhoz, vállalatokhoz, egyetemi fakultásokhoz, kutatóintézetekhez, szakmai egyesületekhez, munkaközvetítő ügynökségekhez, szoftvertermékekhez, útmutatókhoz, levelezőlistákhoz, vagy résztémák forrásaihoz. Az *Engineering Information Village* előfizetéshez kötött szolgáltatás, amely kapuzóként működik az Interneten belül, és számos más műszaki adatbázishoz és heti jelentésekhez nyújt kapcsolatot. A *WWW Virtual Library: Engineering* a technika különböző ágazataihoz ad forrásjegyzéket.

Szabványok, konferenciák és K+F jelentések

Számos országos, nemzetközi és professzionális intézmény ad ki szabványokat. Az Egyesült Királyságban a **British Standards Institution** felelős az országos szabványok kiadásáért. Az **International Organization for Standardization (ISO)**, az **American National Standards Institute (ANSI)**, az **ASME**, az **ASTM** és az **API** a legismertebb nemzetközi, illetve amerikai szabványinformációs szervezetek.

A konferenciakiadványok is a műszaki információk bőséges tárházai. Az *Index to Scientific and Technical Proceedings* a konferenciakötetek átfogó mutatója. Az *NTIS* adatbázis a K+F jelentések (reportok) legismertebb forrása.

Referenzművek, forrástájékoztatók

A technika ágazataiban kevés példa akad olyan átfogó enciklopédiákra, mint a kémiában és vegyiparban használatos művek: *Ullmann's Encyclopedia of Industrial Chemistry*, az *Encyclopedia of Chemical Processing and Design* és a *Kirk-Othmer Encyclopedia of Chemical Technology*. (Hiányolom a *Beilstein* és a *Gmelin* kézikönyvsorozatok megemléztését. – A ref.) Mindegyik műszaki ágazatnak vannak különféle kézikönyvei; enciklopédiasorozatai; mértékegységek, diagramok és grafikonok, numerikus adatok és állandók gyűjteményei; összefoglalói az ágazat helyzetéről. A *Dial Engineering* egy mind nyomtatásban, mind a Weben hozzáférhető útmutató (directory) a technika sok területén. A *Kempe's Engineering Year-Book* az egyik legjobb útmutató általános műszaki források címeihez.

(A technika területén használatos dokumentumtípusok közül sajnálatos módon kimaradt a fontosságában a folyóiratokkal vetélkedő szabadalmi információforrások megemléztése. A szabadalmak és a szabadalmi irodalom éppen elsősorban a technikában, az ipari ágazatokban, a műszaki életben nélkülözhetetlen információforrásokat képviselnek. Ugyancsak kimaradtak a disszertációk és tézisek mint műszaki információforrások. Ezek, valamint a fent hiányolt *Chemical Abstracts*, *Beilstein*, *Gmelin* meg nem említése, a számszerű tévedések sajnálatos szépséghibái az egyébként értékes összeállításnak. – A ref.)

Az egyes kiadók, információforrások, katalógusok, intézmények stb. webcímei az eredeti cikkben megtalálhatók.

/MacLEOD, R.: Discover: engineering Information. = Managing Information, 4. köt. 3. sz. 1998. p. 27–30./

(Roboz Péter)

Hol tart a cseh könyvtárügy az új technológia meghonosításában?

1997 utolsó negyedében 1175 csehországi könyvtárba juttatták el azt a kérdőívet, amelynek segítségével a Kulturális Minisztérium számára a *Nemzeti Könyvtár* és a *Sociofond* nevű vállalat az új technológia könyvtári térhódításának feltárására vállalkozott. A kérdőívet kitöltve 649 könyvtár küldte vissza, ami 55,23%-os részvételi arány. E

tekintetben az egyes bevont könyvtártípusok között nagyok az eltérések, nevezetesen a felkért (főfoglalkozású működtette) községi könyvtáraknak 33,67%-a, a városiaknak 64,70%-a, a járásiaknak 89,23%-a, a központi általános gyűjtőkörű könyvtáraknak 100%-a, a központi szakkönyvtáraknak ugyancsak 100%-a, a felsőoktatásiak-